

Feminismen måste vara antimilitaristisk, antimilitarismen måste vara feministisk

Lina Hjärtström IKFF 21 apri -23 i projektet Brand

Krig och mäns våld mot kvinnor går hand i hand. Det är ingen slump. Båda företeelserna är uttryck för djupt liggande maktstrukturer som genomsyrar våra samhällen, strukturer som får våldet att verka oundvikligt, nödvändigt eller till och med önskvärt. Krig kommer inte av fredliga samhällens plötsliga förfall, och ett slag är inte en plötslig sinnesförvirring hos en annars snäll kille. För att bli av med krig och mäns våld mot kvinnor räcker det inte att protestera mot enskilda konflikter eller förövare. Vi behöver montera ner de strukturer som ligger bakom: militarismen och patriarkatet.

Militarism

Militarism är en föreställning om att problem kan lösas med våld. Militarisering är en process genom vilken samhällen förbereder sig för våld eller väpnad konflikt.

Det är en politisk och materiell process, som kan ta sig uttryck i exemplevis ökade anslag till militären, inköp av vapen, militärövningar, byggande av skyddsrum, beslutsmakt som flyttas till militären, tyngre beväpnad polis, militär estetik i mode, kriminalisering av beteenden eller i åsikter som anses hota nationen.

Militarism är också en psykologisk process, en normalisering av att ha ”fiender” som det är legitimt att använda våld mot. Det kan vara i krig, men kan även handla om kontroll av människor genom frihetsberövanden, övervakning, deporteringar, registrering och undantag från fri- och rättigheter. Det innebär ökad misstänksamhet och minskat förtroende för fredlig konflikthantering, som förhandlingar och demokratiskt beslutsfattande. Allt fler politiska frågor formuleras som säkerhetsfrågor, eller beskrivs med ord tagna från kriget. Idéer om säkerhet som den högst prioriterade frågan får fäste och det börjar anses nödvändigt att göra uppoffringar för (den nationella) säkerheten. Nyfikenheten minskar. Rädslan ökar.

Militarismen och patriarkatet bygger på varandra

Militarismen bygger på en indelning av människor i två kategorier, de som beskyddar och de som ska beskyddas. Den här indelningen bygger på kön. Män förväntas dö och döda för nationen, kvinnor förväntas visa tacksamhet för deras beskydd. Maskulinitet knyts till våld och dominans, femininitet till sårbarhet.

”Militarismen bygger på en indelning av människor i två kategorier, de som beskyddar och de som ska beskyddas. Den här indelning- en bygger på kön. Män förväntas dö och döda för nationen, kvinnor förväntas visa tacksamhet för deras beskydd. Maskulinitet knyts till våld och dominans, femininitet till sårbarhet.”

Eftersom mannen är ansvarig för kvinnans beskydd krävs det att hon underordnar sig hans auktoritet. Kvinnor, och alla andra, som inte underordnar sig blir ett problem för mannens säkerhetsordning: utan kontroll och dominans kan han inte uppfylla sitt beskyddaruppdrag. För den militariserade maskuliniteten gör pojkar till män genom att lära dem använda våld mot andra människor. Mäns våld blir samhällsbärande, och även när män begår våldsbrott råder hög grad av straffrihet och overseende.

Det är vanligt att könsroller blir mer konservativa innan väpnade konflikter bryter ut. Kontroll av kvinnors kroppar följer föreställningen om kvinnor i behov av skydd, oförmögna att fatta egna beslut. I Ryssland har vi till exempel kunnat följa hur kriminalisering av homosexualitet och sexualundervisning samt avkriminalisering av våld i hemmet skett i takt med kriminalisering av politiskt motstånd mot regimen.

Beskyddandet av kvinnor används för att legitimera krigföring, utan samtycke från kvinnorna i fråga. De egenskaper som tillskrivs skyddsvärda kvinnor, som oskuldsfullhet, renhet och heder, ökar samtidigt kvinnors utsatthet. Eftersom mäns uppgift är att beskydda "sina" kvinnor, används sexuellt våld mot kvinnor som vapen i krig. När kvinnor utsätts för våld misslyckas mannen i sin beskyddarroll. Han feminiseras och förminskas. Kvinnor drabbas bortom den fysiska och psykiska smärtan och skadan av övergreppet, och riskerar således sjukdomar, osäkra aborter och förlossningar, önskade barn och livslång stigmatisering som "besudlad" eller "förstörd."

Även jämställdhet kan militariseras. Jämställdhet används för att legitimera krig, genom idéer om att "vår" jämställdhet behöver försvaras från yttre hot med militära medel, eller genom att driva inkludering av kvinnor och hbtqi-personer i militären som en jämställdhetsfråga. Att göra kvinnor till militärer innebär att göra dem till beskyddare som företräder beskyddarens behov. Det kan gynna enskilda kvinnor men det utmanar inte patriarkatet, och än mindre militarismen.

Krig lyfts fram som en drivkraft för utveckling, där lidandet och dödandet blir en bisak. Berättelser om hur krig gjorde att kvinnor fick jobb, inkomst och självbestämmande för att männen gått ut i strid får krig att framstå som en progressiv samhällskraft. Men är det ett effektivt eller rimligt sätt att uppnå jämställdhet att skicka bort alla män att dö?

Feminismen behöver vara antimilitaristisk, och antimilitarismen behöver vara feministisk. För att inte riskera att jämställdhet eller feminism militariseras och spelar i händerna på patriarkatet behöver vi hela tiden lära oss att genomskåda hur de samspelar med varandra.

En säkerhetsanalys måste innefatta en genusanalys

Ibland är det pinsamt enkelt att göra en genusanalys av säkerhetspolitik. Ett exempel är kärnvapen. De diskuteras i absurt (hetero)sexualiserade termer. Detta samtidigt som språket hålls rent från kärnvapnens faktiska effekter, som hur människor förångas, smälter, bränns och strålas till döds.

Indien förklarade sina första kärnvapentester med att de behövde bevisa att de inte var eunucker. När Barack Obama höll ett tal om kärnvapenedrustning blev han anklagad för att kastrera nationen. Donald Trump jämförde ”knapptorlek” med Kim Jong Un på Twitter. Vanliga termer som används är *vertical erector launchers*, *thrust-to-weight ratios*, *soft lay-downs*, *deep penetration* och *comparative advantages of protracted versus spasm attacks*.

Det sexualiserade språket är ett sätt att möjliggöra identifiering mellan soldater och kärnvapen, som möts i sin militariserade maskulinitet. Kärnvapen utgör både maskulin dominans, som kan orsaka våld och maskulint beskydd, som kan avskräcka våld. De är patriarkatets kronjuveler.

Ett exempel på språkbruket kommer från svensk media, som gestaltade Sveriges Natoansökan som ett äktenskap. Sveriges kvinnliga stats- och utrikesministrar fotomonterades in i brudklänningar och giftes bort till de manliga ledarna för USA, Turkiet och Nato. Politiska avtal beskrevs som äktenskapslöften. I kärn(vapen)familjen är Nato beskyddare och Sverige ska beskyddas. Nato dikterar villkoren och Sverige underkastar sig.

I andra fall kan det vara svårare att se hur säkerhetspolitikens språk följer patriarkala mönster. Här följer några exempel på härskartekniker som används för att upprätthålla rådande maktstrukturer.

Gaslighting – en metod för att för att manipulera människor till att inte lita på sina erfarenheter – används för att få offer för krig att inte tro på sina egna upplevelser av osäkerhet. Överlevare från Hiroshima, Nagasaki eller någon av de nära tvåusen provsprängningar av kärnvapen som gjorts, får hela tiden höra att kärnvapen inte är till för att användas. Människors levda erfarenhet av skadan från kärnvapen ersätts med kärnvapenstaternas falska verklighet där kärnvapen skapar säkerhet.

Kärnvapenstaterna ägnar sig också åt att *förskjuta ansvaret* för risken för kärnvapenkrig. När en majoritet av världens länder samlades för att förbjuda kärnvapen, sade kärnvapenstaterna att förbudet var destabiliserande och ökade risken för kärnvapenkrig. De lade ansvaret för om kärnvapen används eller inte på de stater som inte har kärnvapen. Därmed lägger de också skulden på den som utsätts, alltså brottsoffret, och inte på den som bombar, alltså förövaren, om kärnvapen faktiskt skulle användas.

Militarismen bygger på föreställningar om hot och fiender. *Användande av skrämset och fiendebilder* är ett sätt att måla upp ett hot som måste bemötas. Då åberopas nationell säkerhet och beslutsprocesser militariserar, vilket innebär att beslut tas mer som i militären, med snabba beslut, strikta hierarkier och liten insyn. Det är ett sätt att kringgå demokratiska beslutsprocesser. Sveriges riksdag fick till exempel en enda dag på sig att behandla förslaget om Sveriges Natoansökan, och fem dagar för att behandla

propositionen om Sveriges Natomedlemskap. De som protesterar mot det minskade demokratiska inflytandet bemöts ofta genom att ansvaret förskjuts till dem: vill ni ha på ert samvete att vi stod här och diskuterade medan ryssen tågade in?

Om man vill undvika sakfrågan kan det räcka att åberopa de könade rollerna som militarismen lutar sig på. Att gestalta sig själv utifrån en militariserad maskulinitet är att ikläda sig rollen som beskyddare, alltså den som har legitimitet i frågor om krig, fred och säkerhet. Militärer och män får ofta uttala sig om säkerhetspolitik utan att behöva några ytterligare meriter. För att befästa sin auktoritet feminiserar de sin motståndare genom att kalla dem idealistiska, naiva eller irrationella. En annan feminisering och förminskning är att ogiltigförklara andras oro. Genom att kalla andras farhågor för överdrivna, känslostyrda och irrationella blir det upp till den oroliga att bevisa att det är farligt. Som män säger till kvinnor som tvekar när de blir medbjudna hem: ”Oroa dig inte, du kan lita på mig.” Vi ombeds sätta tillit till en ”beskyddare” och ignorera vår oro. Det liknar gaslighting men ifrågasätter inte världsbilden, utan fokuserar på vem som påstås kunna bedöma risken.

Ett liknande sätt är att bemöta oron, men att åberopa nationell säkerhet. Saker sätts upp på att göra-listan: Först lägger vi alla pengar på militären, sen kan vi ta tag i sjukvården. Först lär vi unga män att kriga, sen kan vi ta tag i jämställdheten. Tänk på hur det alltid verkar finnas mer skattepengar till Försvarsmakten samtidigt som det sker nedskärningar i andra verksamheter.

Att avfärda eller förminska oro bygger på en föreställning om att människor inte har förmåga att förstå eller fatta beslut om sina säkerhetsbehov. Det är ett sätt att avkräva tillit, som föräldrar gör med sina barn. Beskyddare blir förmyndare.

Militarismens pris

Militarismen är lika lite en naturkraft som kriget är det. Den kan drivas på oavsiktligt genom människors rädslor. Den drivs aktivt av de människor som tjänar på det.

Stater upprustar med skattepengar. Kvinnor är överrepresenterade i välfärdssektorn och drabbas av nedskärningar där. Kvinnor bär också det mesta av det obetalda hem- och omsorgsarbete som krävs när samhället brister. Det minskar kvinnors tid för återhämtning, fritid och politiskt förändringsarbete.

”Stater upprustar med skattepengar. Kvinnor är överrepresenterad i välfärdssektorn och drabbas av nedskärningar där. Kvinnor bär också det mesta av det obetalda hem- och omsorgsarbete som krävs när samhället brister. Det minskar kvinnors tid för återhämtning, fritid och politiskt förändringsarbete.”

År 1919 skrev Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet att den privata profiten från de stora vapenfabrikerna är ett kraftfullt hinder för krigets avskaffande. Idag när människor frågar sig vem som vinner på krig är svaret detsamma: de som äger vapenfabrikerna.

Vapenproducenter driver militarismens idéer för att de vill sälja vapen. Av världens främsta utrikespolitiska tankesmedjor tar 80 procent emot pengar från kärnvapenproducenter. Inför presidentsval i USA sponsrar kärnvapenföretagen både demokrater och republikaner, så behåller de sitt inflytande oavsett valresultat. År 2020 lades mer än 1,25 miljoner kronor varje minut bara på kärnvapen. Mellan år 2001 och 2021 släppte USA och dess allierade i genomsnitt 46 bomber och missiler per dag över andra länder, från förråd som snabbt fylls på.

Militarismen och patriarkatet kan störtas tillsammans

Krig kommer inte, de skapas. Fred kommer inte heller. Den skapar vi tillsammans när vi bit för bit avskaffar militarismen och patriarkatet, och bygger upp ett feministiskt samhälle i dess ställe.

Det är möjligt att förebygga krig och våld. Då behöver vi genomskåda och utmana militarismens idéer och härskartekniker, och göra plats för fler röster, erfarenheter och behov. Jämställdhet är en av de mest effektiva metoderna för att förebygga väpnad konflikt. Fredsavtal håller längre om kvinnor deltagit i fredsförhandlingarna. När kvinnor deltar i fredsförhandlingar och andra beslut om säkerhet utmanas uppdelningen i beskyddare och beskyddad. När kvinnor sitter med vid bordet är det svårare att fatta beslut i deras namn eller ”för deras skull”. Mer jämställt och demokratiskt beslutsfattande tar hänsyn till fler behov och ställer inte lika lätt människor och olika gruppers säkerhet mot varandra.

Vi behöver också utmana militarismens materiella bas. Det handlar om att ta bort det magiska tänkandet ur säkerhetspolitiken, som att vapen skulle ge fred eller att inskränkningar i demokratin krävs för att försvara demokratin, och istället få samtalet till att handla om en materiell fördelning av makt och resurser. Vapen kan skrämja, skada, hota och döda. De som tjänar på militarismen och patriarkatet lägger enorma resurser på att upprätthålla status quo, och varje gång resurser flyttas från det militära till det civila minskar deras handlingsutrymme – och vårt ökar. Det skapar sprickor för motstånd och utrymmen där andra idéer och samhällen kan ta plats och fortsätta växa tills hela jorden är vår.

Lina Hjärtström är ansvarig för politiskt påverkansarbete på den svenska sektionen av Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet (IKFF), en global feministisk fredsrörelse. Hon arbetar bland annat för feministiska perspektiv på fred och säkerhet, kärnvapennedrustning, ett internationellt förbud mot mördarrobotar och mot den svenska vapenexporten.